

Pradžia>Jūsų teisės>Pagrindinės teisės>Verslas ir žmogaus teisės

Verslas ir žmogaus teisės

Rumunija

1. Kokią teisinę apsaugą galiu gauti jūsų šalyje kaip asmuo, nukentėjęs nuo žmogaus teisių pažeidimų verslo srityje? Ar numatyta žalos atlyginimo galimybė?

Teisminė žmogaus teisių apsauga užtikrinama per nacionalinius teismus, priklausomai nuo dalyko, su kuriuo susijęs veiksmas lėmė tos teisės pažeidimą.

Taigi, vykdančią verslą gali būti atvejų, kai civilinės ar baudžiamosios teisės srityje pažeidžiamos žmogaus teisės, todėl, priklausomai nuo atvejo ypatumų ir teisės pažeidimą lėmusio veiksmo, nukentėjusysis gali pareikšti ieškinį arba pateikti skundą tyrimo organams – policijai arba prokuratūrai.

Tokios apsaugos rezultatas gali būti tai, kad bus skirtas materialinių nuostolių ir (arba) neturtinės žalos atlyginimas, jeigu bus nustatyta, kad elgesys arba verslo praktika lėmė žmogaus teisių pažeidimą.

2. Ar jūsų šalyje yra specialių teisės nuostatų dėl šiurkščių žmogaus teisių pažeidimų? Ar šios nuostatos taikomos nusikaltimams aplinkai ar dideliame darbuotojų išnaudojime?

Už įvairius žmogaus teisių pažeidimus verslo veikloje kyla civilinė, administracinė ar drausminė atsakomybė.

Nusikaltimai aplinkai numatyti tiek specialiuosiuose teisės aktuose (pvz., Specialiajame įstatyme Nr. 195/2005 dėl aplinkos apsaugos), tiek Baudžiamajame kodekse, – ten jie įtraukti tarp nusikaltimų visuomenės saugumui (gyvūnų ar augalų ligų platinimo, vandens taršos, nuodingų produktų ar medžiagų gabenimo, branduolinių medžiagų ar kitų radioaktyviųjų medžiagų, sprogstamųjų medžiagų ar ribojamų sprogstamosios medžiagos pirmtakų tvarkymo režimo pažeidimų ir kt.).

Didelis išnaudojimas darbe gali būti laikomas Baudžiamojo kodekso pažeidimu (tokie nusikaltimai kaip vergija, prekyba žmonėmis, prekyba vaikais, priverčiamasis ar privalomas darbas, įtraukimas į prostituciją ar seksualinius veiksmus, naudojimas išnaudojamo asmens paslaugomis) arba Darbo kodekse nustatytų baudžiamosios teisės normų pažeidimu.

3. Esu nukentėjęs nuo žmogaus teisių pažeidimo, padaryto Europos tarptautinei bendrovei vykdančią veiklą už Europos Sąjungos ribų. Ar galiu kreiptis į jūsų šalies teismą, jei nesu ES pilietis arba negyvenu ES? Kokiomis sąlygomis galiu pareikšti reikalavimus dėl pažeistų teisių? Kur galima rasti papildomos informacijos?**A. Civilinėse bylose**

Tarptautinis civilinis procesas reglamentuojamas Civilinio proceso kodekso VII knygoje, tai yra aktuali bendroji teisė, taikoma pagal privatinę teisę nagrinėjamiems byloms, turinčioms tarpvalstybinių padarinių, nebent tarptautinėse sutartyse, kurių šalis yra Rumunija, ES teisėje arba specialiuosiuose įstatymuose būtų nurodyta kitaip.

Tarptautinė Rumunijos teismų jurisdikcija pagal bendrąją teisę grindžiama atsakovo pagrindinės verslo vietos buvimu arba, jeigu jos nėra, jos antrinės buveinės ar verslo subjekto turto buvimu Rumunijoje tą dieną, kai pareiškiamas ieškinys.

Be to, susitarimu dėl teismo šalis gali pasirinkti, kad jurisdikciją spręsti ginčus, kilusius dėl tarpvalstybinių padarinių, turi Rumunijos teismai. Rumunijos teismai turi išimtinę jurisdikciją nagrinėti tam tikrus ieškinius dėl materialinių nuostolių, pvz., tarpvalstybinių padarinių turinčius ginčus dėl: Rumunijoje esančio nekilnojamojo turto;

sutarčių, sudarytų su vartotojais, kurių nuolatinė arba įprastinė gyvenamoji vieta yra Rumunijoje, dėl kasdienių vartojimo paslaugų, skirtų vartotojų asmeniniam ar šeimos naudojimui ir nesusijusių su profesine vartotojų veikla ar verslu, jeigu:

paslaugų teikėjas gavo užsakymą Rumunijoje;

prieš sudarant sutartį Rumunijoje buvo pateiktas pasiūlymas arba reklama ir vartotojas atliko visus formalumus, reikalingus sutarčiai sudaryti.

Be to, nukrypstant nuo bendrosios teisės normų, ieškovas ginčams spręsti gali pasirinkti Rumunijos teismus (pirmenybinę jurisdikciją), jeigu:

vieta, kurioje atsirado sutartinė prievolė arba kurioje ji turėjo būti vykdoma, net jeigu tik iš dalies, yra Rumunijoje;

vieta, kurioje buvo atliktas teisinis veiksmas, iš kurio kyla nesutartinės prievolės, arba kurioje toks veiksmas sukelia pasekmes, yra Rumunijoje;

keleivių įlaipinimo ar išlaipinimo arba gabenamų prekių pakrovimo ar iškrovimo geležinkelio arba autobusų stotis arba uostas ar oro uostas yra Rumunijoje; apdraustas turtas arba vieta, kurioje įvyko draudžiamasis įvykis, yra Rumunijoje.

Rumunijos teismai taip pat yra kompetentingi nagrinėti:

bylas dėl asmens, kurio nuolatinė gyvenamoji vieta yra Rumunijoje, neatsižvelgiant į tai, ar jis yra Rumunijos pilietis, ar asmuo be pilietybės, tarpvalstybinės intelektinės nuosavybės apsaugos pagal susitarimą dėl teismo;

bylas tarp užsieniečių, jeigu jie dėl to konkrečiai susitarė ir teisiniai santykiai yra susiję su galimomis jų teisėmis į Rumunijoje esantį turtą arba su Rumunijoje gyvenančių asmenų interesais;

bylas dėl laivų ar orlaivų susidūrimo ir bylas dėl pagalbos asmenims ar asmenų ar prekių gelbėjimo atvirojoje jūroje arba jokios valstybės suverenai valdžiai nepriklausančioje teritorijoje ypatingomis aplinkybėmis;

bylas dėl civilinės atsakomybės už Rumunijos kilmės produktų padarytą žalą, **neatsižvelgiant į nukentėjusiojo pilietybę, nelaimingo atsitikimo vietą arba žalos atsiradimo vietą.**

Kalbant apie užsieniečio statusą tarptautiniame civiliniame procese, užsienio fiziniai ir juridiniai asmenys pagal įstatymą Rumunijos teismuose turi tas pačias procesines teises ir pareigas kaip ir Rumunijos piliečiai ir juridiniai asmenys.

Daugiau informacijos galima rasti [čia](#).

B. Baudžiamosiose bylose

Pagal Baudžiamojo kodekso 9 straipsnį, taikomą kartu su 12 straipsniu, jeigu tarptautinėje sutartyje, kurios šalis yra Rumunija, nenurodyta kitaip, Rumunijos baudžiamoji teisė yra taikoma veiksams, atliktiems už Rumunijos ribų, pagal baudžiamosios teisės numatytą asmenybės principą (Baudžiamojo kodekso 9 straipsnis), neatsižvelgiant į tai, ar nukentėjusysis yra užsienio pilietis, Rumunijos pilietis ar asmuo be pilietybės, ir į tai, ar jis yra Rumunijoje, jei yra įvykdytos tam tikros sąlygos: nusikaltėlis yra Rumunijos juridinis asmuo; už atliktą veiksą pagal Rumunijos teisę skiriama laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmė arba ilgesnė negu 10 metų laisvės atėmimo bausmė (net jeigu veiksmas pagal valstybės, kurioje jis buvo atliktas, teisę nelaikomas nusikalstama veika), – jeigu numatytos kitos bausmės, veiksmas turi būti kvalifikuojamas kaip nusikalstama veika ir pagal šalies, kurioje jis buvo atliktas, baudžiamąją teisę

(abipusis baudžiamumas) arba turi būti atliktas vietoje, nepriklausančioje jokios valstybės jurisdikcijai. Prieš pateikiant kaltinimus būtinas išankstinis prokuratūros, veikiančios prie apeliacinio teismo, kurio teritorinei jurisdikcijai priklauso prokuratūra, į kurią pirmiausia buvo kreiptasi, vyriausiojo prokuroro leidimas, arba, kai taikytina, prokuratūros, veikiančios prie Aukštojo Kasacinio Teisingumo Teismo, vyriausiojo prokuroro leidimas.

Pažymėtina, jog, be kitų atvejų, laikoma, kad nusikalstama veika buvo padaryta Rumunijos teritorijoje, jeigu toje teritorijoje arba su Rumunijos vėliava plaukiojančiame laive, arba Rumunijoje registruotame orlaivyje nusikaltimas buvo padarytas bent jau iš dalies arba buvo kurstoma ar padedama jį padaryti, arba bendrininkaujama jį darant, arba iš nusikaltimo buvo gautos pajamos. Šiais atvejais Rumunijos baudžiamoji teisė taikoma pagal teritoriskumo principą. Kalbant apie baudžiamųjų bylų teismų jurisdikciją nagrinėti už Rumunijos teritorijos ribų padarytas nusikalstamas veikas, Baudžiamojo proceso kodekse (42 straipsnis) numatyta, kad už Rumunijos teritorijos ribų padarytas nusikalstamas veikas nagrinėja teismai, kurių jurisdikcijai priklauso kaltinamo juridinio asmens registruota buveinė. Jeigu kaltinamasis registruotos buveinės Rumunijoje neturi, o nusikalstama veika priklauso apylinkės teismo jurisdikcijai, bylą nagrinėja Bukarešto 2 apylinkės teismas, o kitais atvejais – teismas, turintis kompetenciją pagal bylos dalyką arba asmens, kaip Bukarešto subjekto, statusą, nebent teisės aktuose numatyta kitaip.

Už nusikalstamas veikas, už kurias kaltinimų pateikimas priklauso nuo nukentėjusiojo skundo, skundas turi būti pateiktas per 3 mėnesius nuo tos dienos, kai nukentėjusysis sužinojo apie atliktą veiksmą.

Daugiau informacijos galima rasti [čia](#), [čia](#) ir [čia](#).

4. Ar asmenys, nukentėję verslo srityje nuo žmogaus teisių pažeidimų, padarytų Europos tarptautinėms bendrovėms vykdamą veiklą už Europos Sąjungos ribų, gali sulaukti ombudsmeno institucijų, lygybės įstaigų arba nacionalinių žmogaus teisių institucijų paramos? Ar šios institucijos gali ištirti mano atvejį, jei nesu ES pilietis arba negyvenu ES? Ar jūsų šalyje yra kitų viešųjų tarnybų (pvz., darbo arba aplinkosaugos inspekcijų), kurios galėtų ištirti mano atvejį? Kur galiu rasti informacijos apie savo teises?

Remiantis 1997 m. kovo 13 d. Įstatymo Nr. 35 dėl ombudsmeno institucijos veiklos organizavimo ir veikimo (*Instituția Avocatul Poporului*) 1 straipsnio 1 dalimi: „Ombudsmenas siekia apsaugoti fizinių asmenų teises ir laisves jiems bendraujant su valdžios institucijomis“; todėl jo kompetencijos sritis neapima su verslu susijusių žmogaus teisių pažeidimų.

Vartotojų skundus prieš įmones ES viduje Europos vartotojų centras Rumunijoje gali perimti tik tuo atveju, jei minėti vartotojai yra ES valstybės narės (įskaitant Norvegiją ir Islandiją) gyventojai arba piliečiai ir jeigu yra taikytini ES teisės aktai.

Darbo inspekcija (rum. *Inspekția Muncii*), Nacionalinė neįgaliųjų teisių, vaikų ir įvaikimo tarnyba (rum. *Autoritatea Națională pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități, Copii și Adoptii*), Nacionalinė lyčių lygybės agentūra (rum. *Agenția Națională pentru Egalitatea de Șanse între Femei și Bărbați*), Nacionalinė aplinkosaugos agentūra (rum. *Garda Națională de Mediu*), Nacionalinė vartotojų apsaugos tarnyba (rum. *Autoritatea Națională pentru Protecția Consumatorului*) ir Nacionalinė ryšių reguliavimo ir valdymo institucija (rum. *Autoritatea Națională pentru Administrare și Reglementare în Comunicații (ANCOM)*) – išvardytos valdžios institucijos kompetencijos tarpvalstybiniais atvejais neturi.

Papildomos informacijos galima rasti [čia](#) ir [čia](#).

5. Ar jūsų šalis yra nustačiusi Europos tarptautinėms bendrovėms privalomą sukurti skundų nagrinėjimo arba mediacijos mechanizmus, kurie leistų ištirti vykdamą jų verslą padarytus pažeidimus? Ar ši privaloma taikoma ir už Europos Sąjungos ribų padarytiems pažeidimams? Kas jūsų šalyje atsakingas už šios veiklos stebėseną? Ar jūsų šalyje yra viešai skelbiamos ataskaitos apie sistemos veikimą?

Kalbant apie Europos tarptautinių bendrovių vykdomoje veikloje padarytus žmogaus teisių pažeidimus, Rumunijoje privalomų tarpininkavimo sistemų nėra, tačiau tarpininkavimas įmanomas kaip galimybė, jeigu šalys ją pasirenka. Todėl asmuo, kurio teisės buvo pažeistos, gali naudotis teismine apsauga pagal bendrąją teisę, kreipdamasis į civilinių ar baudžiamųjų bylų teismą, priklausomai nuo pažeistos teisės pobūdžio, arba šalys gali susitarti naudotis tarpininko paslaugomis, – tarpininko profesija reglamentuojama Įstatymu Nr. 192/2006 dėl tarpininkavimo ir tarpininko profesijos veiklos organizavimo.

Be to, Įsakymu Nr. 38/2015 dėl alternatyvaus vartotojų ir verslininkų ginčų sprendimo sukuriamą teisinę sistemą, kad vartotojai galėtų reikalavimus, pateiktus profesinės veiklos vykdytojams arba įmonėms, savanoriškai nukreipti nagrinėti subjektams, nepriklausomai, nešališkai, skaidriai, veiksmingai, greitai ir sąžiningai taikantiems alternatyvaus ginčų sprendimo procedūras, – taip būtų užtikrinamas aukštas vartotojų apsaugos lygis ir sklandus rinkos veikimas.

6. Ar jūsų šalyje turiu specialių teisių, jei esu pažeidžiama auka, reiškianti reikalavimus dėl žmogaus teisių pažeidimų verslo srityje? Ar galiu gauti teisinę pagalbą ir kokiomis sąlygomis? Kokios išlaidos bus įtrauktos į teisinę pagalbą? Ar galiu gauti teisinę pagalbą tokiomis pat sąlygomis, jei nesu ES pilietis ar negyvenu ES?

Galimybė gauti teisinę pagalbą yra pagal Rumunijos teisę pripažįstama ir garantuojama teisė. Ši teisė grindžiama visuotinio teisių gynimo koncepcija ir netiesiogiai pripažįstama visiems asmenims, neatsižvelgiant į jų gyvenamąją vietą ar pilietybę:

I. Civilinėse bylose, pagal Specialiųjų vyriausybės nutarimą Nr. 51/2008 dėl valstybės teisinės pagalbos civilinėse bylose:

- a) ES piliečiams: visais atvejais, kai bet kuris fizinis asmuo, kurio nuolatinė ar įprastinė gyvenamoji vieta yra Rumunijoje ar kitoje ES valstybėje narėje, kreipiasi dėl valstybės teisinės pagalbos teismuose ar kitose Rumunijos valdžios institucijose (Specialiojo vyriausybės nutarimo Nr. 51/2008 2 straipsnis);
- b) ne ES piliečiams ir asmenims be pilietybės: kai prašymus pateikia fiziniai asmenys, kurių nuolatinė ar įprastinė gyvenamoji vieta nėra Rumunijoje ar kitoje ES valstybėje narėje, jeigu Rumunija ir pareiškėjo pilietybės ar nuolatinės gyvenamosios vietos šalis yra nustačiusios specialią tvarką, apimančią nuostatas dėl tarptautinės teisės kreiptis į teismą (Specialiojo vyriausybės nutarimo Nr. 51/2008 21^a straipsnis).

Be to, pagal Civilinio proceso kodekso 1084 straipsnio 2 dalį užsienio piliečiai Rumunijos teismuose, tarptautiniame civiliniame procese, turi teisę būti atleisti nuo mokesčių ir kitų proceso išlaidų arba turi teisę, kad šie būtų sumažinti; taip pat jie tokiu pačiu mastu ir tomis pačiomis sąlygomis kaip ir Rumunijos piliečiai turi teisę į nemokamą teisinę pagalbą, jeigu pareiškėjo pilietybės ar nuolatinės gyvenamosios vietos valstybė taiko abipusiškumo principą.

Taigi, asmuo, kuris nukentėjo nuo jo teisėtų teisių pažeidimo, gali kreiptis teisinės pagalbos, jeigu jis neišgali sumokėti proceso išlaidų, kaip numatyta Specialiojo vyriausybės nutarimo Nr. 51/2008 6 straipsnyje. Valstybės teisinė pagalba gali būti skiriama šiomis formomis:

- a) sumokant užmokesį už teismo paskirto ar pasirinkto advokato teikiamą atstovavimą, teisinę pagalbą ir, kai taikytina, gynybą, kad būtų užtikrinta galimybė naudotis teise ar įgyvendinti teisėtą interesą teisme arba šią teisę ar interesą apginti, arba užkirsti kelią ginčui, toliau – advokato pagalba;
- b) sumokant ekspertui, vertėjui raštu arba žodžiu, kurių paslaugomis naudojamosi teismo procese, kai gaunamas teismo arba teisminės institucijos sutikimas, jeigu tokį mokėjimą teisėtai privalo atlikti asmuo, prašantis valstybės teisinės pagalbos;
- c) sumokant mokesčių antstoliui;
- d) atleidžiant nuo teisiųjų išlaidų, įskaitant mokėtinas vykdymo etapu, jas sumažinant, leidžiant jas mokėti dalimis arba atidedant jų mokėjimą, kaip numatyta Įstatyme.

Nepaisant to, teisė į teisinę pagalbą nėra absoliuti ir teisinės pagalbos prašantis asmuo privalo įrodyti savo finansinę padėtį, paliudydamas, kad neišgali sumokėti už savo pasirinkto advokato paslaugas arba neišgali padengti proceso išlaidų, pvz., žyminio mokesčio, ekspertų užmokesčio, eksperto išvadų ir kt. Šiuo klausimu Specialiojo vyriausybės nutarimo Nr. 51/2008 16 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad: valstybės teisinę pagalbą galima atsisakyti suteikti, kai jos netinkamai prašoma, kai planuojamos apytikrės jos išlaidos yra neproporcingos, palyginti su bylos dalyko verte, ir kai valstybės teisinės pagalbos prašoma ne siekiant apsaugoti teisėtą interesą arba jos prašoma dėl ieškinio, kuris prieštarauja viešajai tvarkai ar konstitucinei santvarkai.

Šiuo Specialiuoju nutarimu numatyta valstybės teisinė pagalba skiriama civilinėse, komercinėse, administracinėse, darbo ir socialinės apsaugos bylose, taip pat kitose bylose, išskyrus baudžiamąsias bylas.

Baudžiamosiose bylose privaloma skirti teisinę pagalbą nukentėjusiajam, kai tas asmuo / civilinis ieškovas yra neveiksnius arba ribotai veiksnus (pagal Baudžiamojo proceso kodekso 93 straipsnio 4 dalį). Be to, pagal 93 straipsnio 5 dalį, *kai teisminė institucija mano, kad dėl tam tikrų priežasčių nukentėjusysis, civilinis ieškovas <...> negalės apsiginti, ji pasirūpina, kad byloje dalyvautų teismo paskirtas advokatas*.

Specialiojo vyriausybės nutarimo Nr. 80/2013 dėl teismo žyminio mokesčio 29 straipsnio 1 dalies f punkte numatyta, kad žyminio mokesčio nereikia mokėti už ieškinius ir reikalavimus, įskaitant tiek apeliacinius, tiek atskiruosius skundus, susijusius su vartotojų teisių apsauga, kai fiziniai asmenys ir vartotojų apsaugos asociacijos yra ieškovai, reiškiantys pretenzijas ekonominės veiklos vykdytojams, pažeidusiems vartotojų teises ir teisėtus interesus.

Ne mažiau svarbu ir tai, kad nusikaltimo aukoms taikomas [Įstatymas Nr. 211/2004](#) dėl tam tikrų priemonių, kuriomis užtikrinamas nusikaltimo aukų informavimas, parama joms ir jų apsauga, o tai, kaip galima spręsti iš įstatymo pavadinimo, reiškia informavimo, paramos, apsaugos, pripažinimo ir vertinimo priemones, kuriomis gali naudotis nusikaltimų aukos, ir minėtos priemonės nepriklauso nuo to, ar buvo paduotas skundas baudžiamojo persekiojimo organams.

Daugiau informacijos apie teisinę pagalbą Rumunijoje galima rasti [čia](#).

Paskutinis naujinimas: 26/04/2023

Šio puslapio turinį nacionaline kalba tvarko atitinkamos valstybės narės. Vertimus atliko Europos Komisijos tarnyba. Į kompetentingos nacionalinės institucijos originale įvestus pakeitimus vertimuose gali būti neatsižvelgta. Europos Komisija neprisiima jokios atsakomybės ar teisinių įsipareigojimų už šiame dokumente pateiktą ar nurodomą informaciją ar duomenis. Daugiau informacijos apie už šį puslapį atsakingos valstybės narės autorių teisių taisyklės rasite puslapyje „Teisinė informacija“.